

Анжеліка Романишин,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується активним упровадженням ідей інклюзії, що зумовлено як міжнародними зобов'язаннями держави, так і внутрішніми соціальними викликами. Інклюзивна освіта розглядається не лише як педагогічна інновація, а як комплексна управлінська проблема, що потребує системних рішень на рівні державної освітньої політики, органів управління освітою та безпосередньо закладів освіти. В умовах децентралізації та автономії закладів освіти саме управлінський аспект створення інклюзивного освітнього середовища набуває особливої ваги.

Теоретико-методологічні засади створення інклюзивного освітнього середовища ґрунтовно представлені у працях вітчизняних науковців. Колупаєва А. А. розкриває сутність інклюзивної освіти, її ціннісні орієнтири, проблеми та перспективи розвитку в умовах реформування освітньої галузі [2]. Питання організації та створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема в системі вищої освіти України, висвітлено в наукових працях Бондар Т. І., де акцентується увага на управлінських механізмах забезпечення доступності та якості освіти [3]. Вагомий внесок у дослідження проблеми якості освіти, як ключового чинника ефективності інклюзивного середовища, здійснила Савченко О. Я., обґрунтувавши взаємозв'язок між освітніми умовами, управлінськими впливами та результатами навчання [5].

У документах міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО та органів із захисту прав людини, наголошується на необхідності забезпечення доступу до освіти в умовах загальноосвітніх закладів для дітей і дорослих з інвалідністю без будь-яких проявів дискримінації. Підкреслюється, що обмеження участі осіб з інвалідністю в освітньому процесі здебільшого зумовлені не самими порушеннями розвитку, а наявністю соціальних, організаційних і управлінських бар'єрів, які перешкоджають повноцінній інтеграції в систему загальної освіти [2, с. 6]. У наукових дослідженнях інклюзивне освітнє середовище трактується як сукупність умов, ресурсів і взаємодій, що забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх здобувачів незалежно від їхніх освітніх потреб, можливостей чи соціального статусу. З позицій управління воно є складною соціально-педагогічною системою, яка включає нормативно-правові, організаційні, кадрові, матеріально-технічні та психолого-педагогічні компоненти.

Управління створенням інклюзивного середовища передбачає цілеспрямовану діяльність керівника закладу освіти щодо планування, організації, координації, мотивації та контролю процесів, пов'язаних з упровадженням інклюзивної практики. При цьому ефективність управління значною мірою залежить від сформованості інклюзивної культури в колективі,

готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та налагодженої міждисциплінарної взаємодії. У «Концепції інклюзивного навчання» підкреслюється, що визначення ефективних шляхів і механізмів упровадження інклюзивного навчання можливе лише за умови цілісного підходу до його забезпечення, який охоплює нормативно-правову базу, навчально-методичний супровід, кадрове забезпечення, матеріально-технічні ресурси та інформаційну підтримку [3, с. 22; 4].

Основою управлінських рішень у сфері інклюзивної освіти є чинна нормативно-правова база. Закон України «Про освіту» закріплює право осіб з особливими освітніми потребами на здобуття освіти за місцем проживання та обов'язок держави створювати відповідні умови [1].

Для керівника закладу освіти нормативно-правове поле виконує не лише регулятивну, а й стратегічну функцію, оскільки визначає напрями розвитку інклюзивного середовища, вимоги до кадрового забезпечення та критерії оцінювання якості освітніх послуг [4]. Управлінська компетентність у цій сфері передбачає вміння адаптувати загальнодержавні вимоги до конкретних умов закладу освіти.

Інклюзивна освіта як комплексна система освітніх послуг реалізується через діяльність інклюзивного закладу освіти, який забезпечує адаптацію освітніх програм і навчальних планів, модифікацію фізичного простору, добір ефективних методів і форм навчання. Інклюзивний заклад освіти активно використовує ресурси місцевої громади, залучає батьків і фахівців до надання необхідної підтримки з урахуванням індивідуальних потреб кожного здобувача освіти, а також створює психологічно безпечне й доброзичливе освітнє середовище. Важливим управлінським пріоритетом у цьому контексті виступає формування згуртованої та професійно підготовленої команди фахівців. Дослідники наголошують, що ефективна інклюзія неможлива без системної підготовки педагогів, асистентів учителя, практичних психологів та інших фахівців [2, с. 15-17]. Управлінський вплив у цьому контексті реалізується через організацію підвищення кваліфікації, створення умов для командної роботи та запровадження внутрішніх механізмів підтримки педагогів. Організаційний аспект управління охоплює планування інклюзивного розвитку закладу освіти, розподіл ресурсів, взаємодію з інклюзивно-ресурсними центрами та батьківською громадськістю. Особливої уваги потребує налагодження партнерських відносин між усіма суб'єктами освітнього процесу, що сприяє підвищенню результативності управлінських рішень.

Важливою складовою управлінського забезпечення інклюзивної освіти є система моніторингу та оцінювання якості освітнього середовища. Вона передбачає аналіз досягнень здобувачів освіти, рівня задоволеності учасників освітнього процесу, ефективності використання ресурсів. На основі отриманих даних керівник має можливість коригувати стратегію розвитку інклюзивного середовища та приймати обґрунтовані управлінські рішення [5, с. 10-13]. Особливої уваги потребує питання оцінювання ефективності управлінських рішень у процесі формування інклюзивного освітнього середовища. З'ясовано, що

використання індикаторів якості інклюзивної освіти, зокрема рівня залученості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, задоволеності батьків, професійної готовності педагогів та результативності міжвідомчої взаємодії, дає змогу своєчасно коригувати управлінську діяльність. Даний підхід сприяє підвищенню адаптивності закладу освіти до освітніх змін і забезпечує сталість інклюзивних практик.

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища є багатовимірним процесом, у якому управлінський аспект відіграє визначальну роль. Ефективне управління інклюзією ґрунтується на поєднанні нормативно-правової обізнаності, стратегічного планування, розвитку кадрового потенціалу та системного моніторингу якості освіти. Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на вивчення інноваційних управлінських моделей, що забезпечують сталий розвиток інклюзивної освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2019. 272 с.
3. Бондар Т. І. Створення інклюзивного освітнього середовища в системі вищої освіти України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. II(14). Issue 27. P. 20-24.
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.12.2010 № 1482-р. Київ, 2010.
5. Савченко О. Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2011. Т. 1, вип. 33. С. 9-15.